

Gyermekszegénység az Európai Unióban

Gábos András

1. Bevezetés

Az Európai Uniónak korlátozott lehetősége és eszköztárában van a tagállamok társadalompolitikájának alakításában. Ezek közül a legfontosabbak a stratégiai célok kijelölése, valamint a Nyitott Koordinációs Mechanizmus és a tagállamok jelentési kötelezettsége a mechanizmus keretei között megállapodottak szerint. Ezen belül azonban van néhány terület, amely kiemelt jelentőséget élvez az Európai Unió politikai napirendjén, és e figyelem már önmagában is arra ösztönözheti a tagállamokat, hogy komoly lépéseket tegyenek a probléma kezelésére. Ezek közül is kiemelkedik a társadalmi kirekesztettség és a szegénység elleni küzdelem. Ezzel összefüggésben, az EU 2020-ra vonatkozó stratégiai céljai közé bekerült a szegénységben élők számának jelentős csökkentése is, olyan kapcsolódó mutatók mellett, mint például a foglalkoztatottság növekedése és a korai iskolaelhagyók arányának csökkentése (EC 2010).

A 2000-es évek közepére az Európai Unió társadalompolitikai céljai közé bekerült a gyermekszegénység elleni hangsúlyos fellépés. A folyamat kezdete 2005-re, a luxemburgi elnökség idejére tehető, a gyermekek fősodorba helyezését (*child mainstreaming*) explicit módon először említő elnöki kezdeményezéssel. Ezt követte egy évvel később az Európai Bizottság állásfoglalása, mely szerint 2006-tól kezdődően a tagországok a társadalmi kirekesztettséggel foglalkozó rendszeres jelentéseikben kiemelten kell foglalkozzanak a gyermekszegénység témakörével. Emellett felgyorsult a gyermekek jól-létét komplex módon leírni képes, célok megfogalmazására és a társadalompolitikai gyakorlat monitorozására alkalmas indikátorrendszer kialakításának folyamata is.

E tanulmány a tagországok egymáshoz viszonyított teljesítményét értékeli a gyermekszegénység területén. Az elemzés a TÁRKI vezette nemzetközi konzorcium által az Európai Bizottság Foglalkoztatási, Szociális és Egyenlő Esélyek Főigazgatósága számára készített, *Child poverty and well-being in*

the European Union címet viselő jelentésben alapul.¹ E tanulmány céljaira alapvetően megtartottuk a jelentésben használt analitikus keretet. Az összehasonlítás alapjául olyan – a szociális területet irányító Nyitott Koordinációs Mechanizmus (*Social Open Method of Coordination*) keretén belül a tagállamok által egyeztetett – jelzőszámok szolgálnak, melyek alkalmasak a gyermekek szegénységének monitorozására. A tanulmány négy dimenzió bemutatásából (a gyermekszegénység kimeneti mutatói, a munkanélküli, illetve a szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban élők szegénysége, a kormányzati beavatkozás hatékonysága) és az adatok nemzetközi összehasonlító elemzéséből áll.

2. A gyermekszegénység kimeneti mutatói

Az Európai Unióban élő gyermekek körében a szegénység kockázata magasabb, mint a felnőttek között (*1. ábra*). Míg a gyermekek közül minden ötödik él szegénységben, a teljes népességben ugyanez az arány csupán 17%. A 0–17 évesek körében a szegénység Romániában (33%) és Bulgáriában (26%) a legelterjedtebb. Ugyancsak magas a gyermekek szegénységi kockázata a déli tagországokban (Olaszország – 25%, Spanyolország – 24%, Görögország, Portugália – 23–23%), s néhány további új tagállamban (Lettország – 25%, Litvánia – 23%, Lengyelország – 22%), valamint az Egyesült Királyságban (23%). Az uniós átlag körüli érték jellemzi a két legkisebb tagállamot (Málta, Luxemburg) és Magyarországot (20–20%), de Belgiumban, Észtországban, Franciaországban, Írországban és Szlovákiában sem nagyobb az

---

¹ A kutatás 2008 decembere és 2009 decembere között folyt az Európai Bizottság Foglalkoztatási, Szociális és Egyenlő Esélyek Főigazgatóságának megbízásából (szerződésszám: VC/2008/0287). A projekt egy nemzetközi konzorcium kutatóinak közös munkája, melyet a TÁRKI és a brüsszeli székhelyű Applica koordinált (projektigazgatók: Tóth István György és Terry Ward). A tanulmány elkészítése szervesen illeszkedik a gyermekek fősodorba helyezésének folyamatába, elsősorban az EU Munkacsoport (*EU Task-Force on Child Poverty and Well-Being*) 2008-as jelentésének folytatásával. Az elemzés a gyermekek szegénységének és jólétének anyagi, azon belül is elsősorban jövedelmi dimenzióira támaszkodik, de az elemzési keret későbbi bővítése a nem jövedelmi, illetve a nem anyagi dimenziók felé, az egyik legfontosabb tennivaló ezen a területen (EU Munkacsoport 2008; TÁRKI 2010). A projektről bővebb információk a http://www.tarki.hu/en/news/2010/items/20100323_en.html oldalon találhatóak, míg a legfontosabb dokumentumok innen tölthetők le: <http://www.tarki.hu/en/research/child-poverty/downloadables.html>.

A jelentésnek jelen tanulmány alapjául szolgáló fejezetei a szerző mellett a TÁRKI (Bernát Anikó, Ignác Zsófia, Kopasz Marianna, Medgyesi Márton és Mihály Orsolya) és az Applica (Brüsszel) munkatársainak, továbbá Lelkes Orsolyának (European Centre for Social Welfare Policy and Research, Bécs) közös erőfeszítése volt.

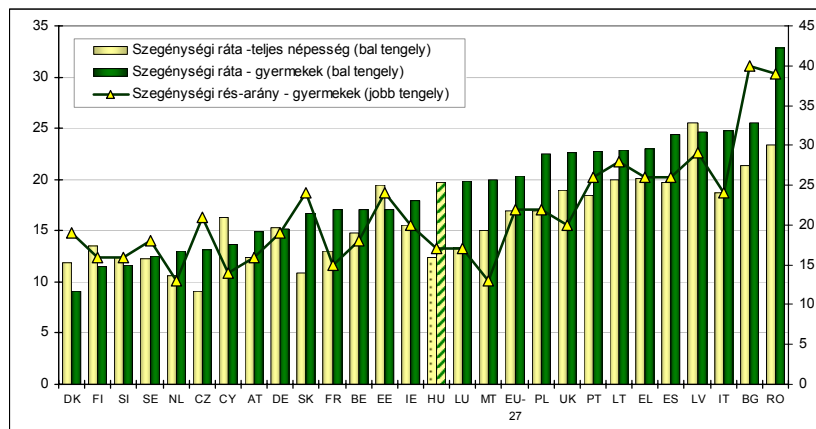
eltérés 3 százalékpontnál. A legalacsonyabb gyermekszegénységi kockázatot az északi tagállamokban (Dánia – 9%, Finnország – 11%, Svédország – 13%), továbbá Szlovéniában (12%), Hollandiában és Cipruson (13-13%) figyelhetjük meg. Száz gyermekből Cipruson 14, Ausztriában és Németországban pedig 15-15 él a szegénységi küszöbnél alacsonyabb jövedelemből.

Amint láthattuk, az Európai Unió átlagában a gyermekek szegénységi kockázata meghaladja a felnőttekét. Néhány, egyébként alacsony szegénységű országban (Dániában, Finnországban, Cipruson és Szlovéniában) azonban ez az általános minta nem érvényesül. Így van ez Lettországon is, ahol a gyermekek 25%-os szegénységi rátája – a hibahatár szélén ugyan, de – alacsonyabb, mint a teljes népesség azonos mutatója.

A TÁRKI (2010) jelentése kiemeli azt az összefüggést, amely a szegénység előfordulása és – az éves ekvivalens háztartásjövedelem mediánjának 60%-ában kifejezett – szegénységi küszöb értéke között fennáll. Ez egyben a szegénység és a gazdasági fejlettség kapcsolatát is jelzi, hiszen az európaritáson (PPS) számított nemzeti szegénységi küszöb értéke szorosan korrelál az egyes tagállamokban élők általános életszínvonalával. Az összevetés során megfigyelhetjük, hogy a legfejlettebb északi, angolszász és kontinentális európai országok esetében nincs egyértelmű kapcsolat az életszínvonal és a szegénység kockázata között: hasonló, 20–25 000 euró PPS nagyságú szegénységi küszöbhez nagyon különböző szegénységi ráták tartoznak. Ezzel szemben az alacsonyabb életszínvonalú déli és keleti tagállamokban van ilyen összefüggés, ám a két országcsoportban eltérő előjellel: a 2004-ben vagy azt követően csatlakozott tagállamokban a nagyobb gazdasági fejlettség alacsonyabb, míg a négy déli tagországban (Görögország, Spanyolország, Olaszország és Portugália) magasabb szegénységi kockázattal jár együtt (TÁRKI 2010).

A szegénység mélysége kiemelkedően nagy a bolgár (40%) és a román (39%) gyermekek körében, de magas értékeket figyelhetünk meg Lettországon (29%), Litvániában (28%), Görögországban, Spanyolországban és Portugáliában (26–26%) is. Ezzel szemben Máltán, Hollandiában (13–13%), Cipruson (14%), Franciaországban (15%), Finnországban és Szlovéniában (16–16%) lényegesen kisebb erőfeszítés szükséges a szegénységből való kilépésre. A két mutató, tehát a szegénység kiterjedtségének és mélységének nemzetközi összehasonlítása azt mutatja, hogy az EU-átlag alatti tartományban nem figyelhető meg ilyen kapcsolat, felette azonban a szegénység mélysége növekszik a szegénység előfordulásának valószínűségével (*1. ábra*).

1. ábra. A gyermekszegénység fő kimeneti mutatói az Európai Unióban, 2008 (%)

Forrás: EUROSTAT, saját számítások az EU-SILC 2008 alapján. A francia és a máltai adatok csak az EUROSTAT adatbázisából érhetők el.

Megjegyzés: Az EU-SILC 2008 adatállomány (Írország és az Egyesült Királyság kivételével) referenciaéve a jövedelemre vonatkoztatva 2007. Mivel azonban az EUROSTAT-protokoll ezeket az adatokat 2008-asként kezeli, mi magunk is – összhangban a korábbi hasonló elemzésekkel – 2008-asként tüntetjük fel azokat.

Szegénységi ráta alatt az éves ekvivalens háztartásjövedelem 60%-ánál (szegénységi küszöb) alacsonyabb jövedelemmel rendelkezők arányát értjük a kockázati népességben (pl. teljes népesség, gyermekek). A szegénység előfordulását, kiterjedtségét mutatja.

Szegénységi rés-arány alatt a szegénységben élő kockázati csoport (pl. összes szegény, szegény gyermekek) mediánjövedelme és a szegénységi küszöb közötti eltérését értjük a szegénységi küszöb százalékában. A szegénység mélységét mutatja.

Az országokat a gyermekek szegénységi rátája szerint rendeztük sorba.

Rövidítések: BE – Belgium, BG – Bulgária, CZ – Csehország, DK – Dánia, DE – Németország, EE – Észtország, IE – Írország, EL – Görögország, ES – Spanyolország, FR – Franciaország, IT – Olaszország, CY – Ciprus, LV – Lettország, LT – Litvánia, LU – Luxemburg, HU – Magyarország, MT – Málta, NL – Hollandia, AT – Ausztria, PL – Lengyelország, PT – Portugália, RO – Románia, SI – Szlovénia, SK, Szlovákia, FI – Finnország, SE – Svédország, UK – Egyesült Királyság.

Az 1. táblázat a fenti megállapításokat összegzi, oly módon hogy az Európai Unió tagállamait csoportokba rendezi a gyermekszegénység kockázatának fő kimeneti mutatói alapján. Eszerint mindkét mutató tekintetében számottevően, az uniós átlagnál jobban teljesít Ciprus, Hollandia, Ausztria, Szlovénia és Finnország. A szegénység előfordulása a gyermekek körében az uniós átlagnál ritkább, miközben a szegénység mélysége átlagos Csehországban, Dániában, Németországban és Svédországban. Fordított a helyzet Fran-

ciaországban, Luxemburgban, Magyarországon és Máltán, ahol a szegénységi ráta az EU27 átlaga körül alakul, míg a szegénységből való kikerülés esélyei jobbak az átlagosnál. Ahogyan azt már az előzőek során is láthattuk, a legrosszabb helyzetben a két legújabb tagállam (Bulgária és Románia), valamint Lettország van, ahol a szegénységi ráta a gyermekek körében legalább 3 százalékponttal, a szegénységi rés-arány pedig 5 százalékponttal magasabb a tagországok átlagánál. Miközben a spanyol és az olasz gyermekek a szegénység előfordulása, addig a litván gyermekek a szegénység mélysége tekintetében esnek jóval az uniós átlag alá.

1. táblázat. *A gyermekek szegénységi kockázatának mutatói az EU-átlaghoz viszonyítva, az EU 27 tagállamában, 2007*

		A gyermekek szegénységi rátája az EU-átlagnál		
		alacsonyabb*	az EU-átlag körül van	magasabb*
A relatív medián szegénységi rés-arány az EU-átlagnál	alacsonyabb**	CY, NL, AT, SI, FI	FR, LU, HU, MT	
	az EU-átlag körül van	CZ, DK, DE, SE	BE, EE, IE, EL, PL, PT, SK, UK	ES, IT
	magasabb**		LT	BG, LV, RO

Forrás: Saját számítások az EU-SILC 2008 alapján, EUROSTAT.
Megjegyzés: *legalább 3 százalékponttal; **legalább 5 százalékponttal.
 Az országnevek rövidítéseit lásd az 1. ábra megjegyzései között.

3. A háztartás munkaerő-piaci helyzete

A gyermekek szegénységét leíró kimeneti mutatók mögött számos meghatározót találunk. Mivel a gyermekek egyéni jellemzői nem relevánsak a szegénységi kockázat szempontjából, ezek a meghatározók a szülők, a háztartás és a tágabb (elsősorban intézményi) környezet jellemzőiből kerülnek ki. Mivel a szegénységet az alacsony jövedelemmel azonosítjuk, a háztartás éves jövedelmét meghatározó jellemzők tarthatnak leginkább számot az érdeklődésünkre. Mivel az uniós háztartások jövedelmének döntő része a munkaerő-piacon képződik, illetve jóléti transzferekből származik, ebben és az ezt követő részben erre a két területre fókuszálunk. Mindeközben természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy részben más jövedelemforrások (pl. háztartás-közi transzferek, saját termelés) is szóba jöhetnek, valamint azzal, hogy a munkaerő-piaci helyzet mögött további, esetenként nagyon összetett és egymással szoros kapcsolatban álló meghatározók rejlenek (pl. iskolázottság,

foglalkozás, lakóhely, etnikai származás). A munkaerő-piaci jellemzők közül kettőt vizsgálunk: foglalkozunk azokkal a nem-egyetemista háztartásokkal², ahol egyetlen aktív korú (18–59 éves) tag sem foglalkoztatott, valamint azokkal, ahol a háztartástagok munkaerő-piaci kapcsolódása szoros ugyan (a munkaintenzitás 0,5 vagy nagyobb³), ám az így megszerzett jövedelem nem elégséges a szegénység elkerüléséhez.

3.1. A munkanélküli háztartásokban élő gyermekek aránya

A szegénység szempontjából leginkább veszélyeztetettek egyértelműen azok közül kerülnek ki, akiknek háztartásában egyetlen aktív korú tag sem áll alkalmazásban. (A továbbiakban ezeket *munkanélküli háztartásoknak* nevezük.) Esetükben a jövedelemszerkezet legfontosabb eleme, a piaci kereset teljesen vagy legnagyobb részben hiányzik, így jóléti transzferekre és háztartásközi transzferekre vannak utalva (TÁRKI 2010). A tartós munkanélküliség és inaktivitás mögött olyan okok húzódnak meg, mint a szülők nem konvertálható humántőkéje, a jóléti transzferek munka-ellenőztönző hatása, a gyermekek napközbeni ellátását biztosító intézményrendszer elégtelensége, regionális és/vagy etnikai szegregáció. Ezeknek az előfordulása és kombinálódása meghatározza, hogy a munkanélküli háztartásokban élő gyermekek aránya hogyan változik tagországról tagországra.

A munkanélküli háztartásokban élők számának fő indikátorát az EUROSTAT az Európai Munkaerő-felvétel (EU-LFS) alapján állítja elő és szolgáltatja. A 2. ábra e jelzőszám eloszlását mutatja be tagországonként, a gyermekek és az aktív korú felnőttek (18–59 évesek) körében. Ennek alapján megállapíthatjuk, hogy a felnőttek és a gyermekek egyaránt átlagosan 9-9%-a élt munkanélküli háztartásokban, az Európai Unióban, 2008-ban. A gyermekek aránya 3 és 16%, míg a felnőtteké 5 és 13% között mozog. Az ábra mintázata azt is jól illusztrálja, hogy milyen jelentős eltérések vannak a tagországok között nemcsak a jelzőszám értékében, de a gyermekek és a felnőttek kockázatának egymáshoz viszonyított nagyságában is. A munkanélküli háztartásokban élő felnőttek aránya lényegesen (kétszeresen vagy annál is nagyobb mértékben) meghaladja a gyermekekét Szlovéniában, Luxemburgban, Dániában, Görögországban és Finnországban. Ezzel szemben az Egyesült Királyságban, Görögországban és Finnországban.

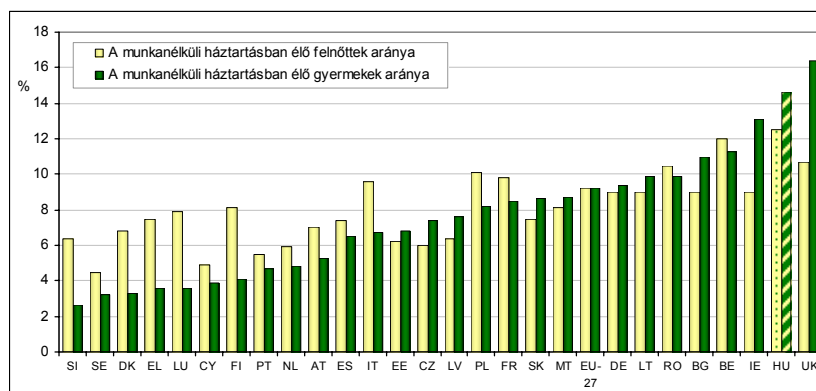
² Az egyetemista háztartásokban csak felsőfokú tanulmányaikat folytatók élnek. Bár mindannyian aktív korúak, az EUROSTAT módszertana szerint nem részei a mutató képzésének.

³ A munkaintenzitás definícióját lásd a tanulmány 3. ábrájának megjegyzései között, illetve e kötet előző tanulmányában (Gábos-Szivós 2010).

ságban és Írországra a felnőttek aránya egyharmaddal alatta marad a gyermekekének, de 10%-osnál nagyobb az eltérés Bulgária, Lettország, Magyarország és Lengyelország esetében is.

Bár a munkanélküli háztartásban élő gyermekek száma – a legtöbb tagállamban legalábbis – nem jelentős, az EU-SILC alapján (a nulla munkaintenzitású háztartásokat alapul véve) végzett elemzések mégis egyértelműen mutatják, hogy nagyon magas körökben a szegénység kockázata, az EU-átlagában közel 70%-os (TÁRKI 2010; Gábos 2010). Ennek nyomán, a munkanélküli háztartásokban élő gyermekek aránya néhány ország esetében a szegény gyermekek kétötödét is elérheti (Belgium, Csehország, Írország, Egyesült Királyság), miközben a déli országokban mindössze 10–15% körül alakul ez az arány.

2. ábra. A munkanélküli háztartásban élő gyermekek aránya az Európai Unióban, 2008 (%)

Forrás: EUROSTAT, az Európai Munkaerő-felmérés (EU-LFS) alapján.

Megjegyzés: A svéd adatok az EU-SILC 2008 adatállományából származnak, és azokat jelölik munkanélküli háztartás tagjaként, akik nulla munkaintenzitású háztartásban éltek az adatfelvételt megelőző egy évben.

Felnőttek alatt a 18–59 éves, nem egyetemista háztartásban élőket értjük. Az országokat a munkanélküli háztartásokban élő gyermekek aránya szerint rendeztük sorba.

Az országnevek rövidítéseit lásd az 1. ábra megjegyzései között.

A részletesebb elemzések nyomán egy másik összefüggést is megfigyelhetünk (TÁRKI 2010). Belgiumban, Csehországban, Írországra és az Egyesült Királyságra, ahol a probléma nagyon súlyos, a munkanélküli háztartásban élő szegény gyermekek egyben nagy valószínűséggel egyszülős család-

ban nevelkednek. Emellett gyakori, hogy az egyedülálló anya fiatal, iskolázatlan és/vagy bevándorló. Magyarország egyértelmű kivételt jelent abban az értelemben, hogy a probléma nem az egyszülős gyermekeket, hanem a két-szülős, sokgyermekes családokban élőket érinti legsúlyosabban.

3.2. A szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban élők szegénysége

Az előző pontban láthattuk, hogy bár a munkanélküli háztartások aránya viszonylag alacsony az uniós tagországokban, szegénységi kockázatuk azonban nagyon magas: az ilyen háztartás tagjai szinte majdnem biztosan szegénységben élnek. Az EU-SILC alapján végzett vizsgálatok eredménye szerint ugyanakkor a szegény gyermekek többsége nem ezekben a háztartásokban él, hanem olyanokban, ahol legalább az egyik felnőtt teljes állásban foglalkoztatott (a gyermekes családok esetében értelemszerűen az egyik szülő, az esetek döntő többségében az apa), a háztartás munkaintenzitása (MI) pedig eléri vagy meghaladja a 0,5-et (TÁRKI 2010). Ezekben az ún. *szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban* élőknek a szegénysége (*in-work poverty*) alapvetően három – egymással is kapcsolatot mutató – okból fakadhat: (1) az eltartottak magas száma; (2) a munkaerőpiacon elérhető alacsony kereset, valamint (3) a szociális ellátórendszer jellemzői (pl. a munkaerőpiacon aktívak diszpreferálása a jogosultságok megállapításánál). Természetesen önmagában jelentős különbséget jelent, ha a munkaintenzitás mutatója 0,5 vagy 1,0 körüli értéket vesz fel. Utóbbi esetben az alacsony keresetek, míg az előbbi esetében a munkakínálat nagysága és az eltartottak számának aránya jelentheti a jelentősebb problémát, de szerepet játszhatnak ebben az anya otthonmaradását ösztönző társadalmi normák is.

Az uniós tagállamok között jelentős eltérések vannak abban, hogy a szoros munkaerő-piaci kapcsolódású családokban a szülők milyen munkakínálati portfóliót menedzselnek: vagyis hogy csak az egyikük vagy mindketten dolgoznak, és ha ez utóbbi, akkor a második kereső (leggyakrabban az anya) teljes- vagy részállásban dolgozik-e (TÁRKI 2010). Az északi tagországokban a *két teljes állású kereső modellje* a domináns, miközben Finnországban és különösen Svédországban viszonylag elterjedt a részmunkaidős foglalkoztatás is a nők körében. Ugyanebbe a csoportba sorolhatjuk Szlovéniát és Ciprust is, ahol azonban a részmunkaidős állás egyáltalán nem jellemző. Más tagországokban az ún. *másfél kereső modellje* a domináns, tehát az apa jellemzően teljes munkaidőben, az anya pedig részmunkaidőben dolgozik. A modell ideáltípusa Hollandia, ahol az anyák több mint kéthar-

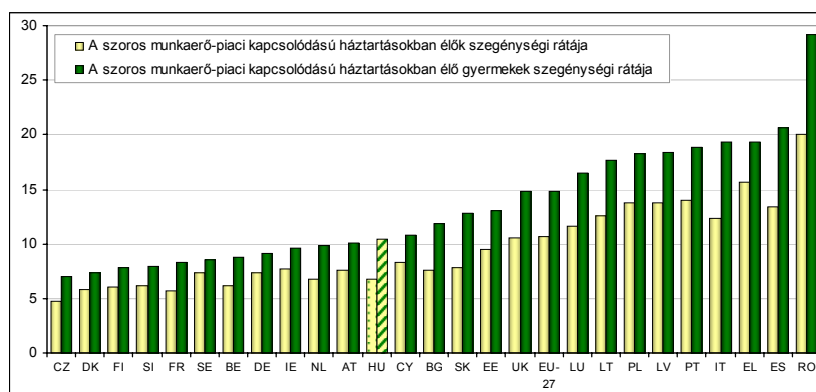
mada részmunkaidős állásban van, de az Egyesült Királyságban, Belgiumban, Németországban, Ausztriában, Luxemburgban és Franciaországban is magas a részmunkaidőben dolgozó anyák aránya. Az *egykeresős modell* komoly szerepet játszik Németországban és Ausztriában is, mégis legfőképpen a déli tagállamokat és a kelet-európai új tagországok többségét jellemzi, ahol együtt jár a részmunkaidős lehetőségek szinte teljes hiányával.

Az alábbiakban a szoros munkaerő-piaci kapcsolódású (MI $\geq$ 0,5) háztartásokban élők átlagos szegénységi rátáját vetjük össze az ugyanolyan háztartásokban élő gyermekekével (3. ábra). Az Európai Unió átlagában ezek a gyermekek egyértelműen nagyobb szegénységi kockázatúak (15%), mint az átlagos háztartástag (11%). Ez az összefüggés külön-külön minden tagország esetében is igaz, ráadásul minél magasabb a szegénységi ráta, annál nagyobb a gyermekek mutatója és az átlagos érték közötti eltérés.

A szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban élő gyermekek szegénységi kockázata Romániában kiugróan magas (29%). Emelett magas értékeket találunk az egykeresős modell jellemzte déli országokban (19–21% között) és néhány keleti tagállamban (Litvánia, Lettország és Lengyelország 18-18%). A skála másik végén az északi tagállamok mellett részben más, leginkább a kétkeresős modellhez sorolható tagállamok (Csehország, Szlovénia) helyezkednek el, másrészt pedig olyanok, ahol az anyák részmunkaidős foglalkoztatottsága magas (Franciaország, Belgium, Németország, Írország, Hollandia Ausztria, 7–10% között).

Míg tehát az Európai Unióban a munkanélküli háztartásokban élő gyermekek aránya viszonylag alacsony, ami nagyon magas szegénységi kockázattal jár együtt, addig a szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban élő gyermekek helyzete éppen fordítottnak mondható: mivel a szülők gazdasági aktivitása szerint ők teszik ki a gyermekek nagy többségét, s annak ellenére, hogy szegénységi kockázatuk viszonylag alacsony, összességében mégis a szegény gyermekek jelentős része közülük kerül ki. Az EU átlagában ez azt jelenti, hogy a 0,5 vagy annál nagyobb munkaintenzitású háztartásokban élő gyermekek az összes gyermek négyötödét, a szegény gyermekeknek pedig felét teszik ki (TÁRKI 2010). Különösen magas ez utóbbi arány Luxemburgban (73%), Spanyolországban (71%), Görögországban (69%), valamint Lettországban és Svédországban (64-64%).

3. ábra. A szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban élő gyermekek szegénységi kockázata az Európai Unióban, 2008 (%)

Forrás: EUROSTAT, saját számítások az EU-SILC 2008 alapján. A francia és a máltai adatok csak az EUROSTAT adatbázisából érhetők el.

Megjegyzés: Az EU-SILC 2008 adatállomány (Írország és az Egyesült Királyság kivételével) referenciaéve a jövedelemre vonatkoztatva 2007. Mivel azonban az EUROSTAT-protokoll ezeket az adatokat 2008-asként kezeli, mi magunk is – összhangban a korábbi hasonló elemzésekkel – 2008-asként tüntetjük fel azokat.

Azok számítanak szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásban élőknek, ahol a munkaintenzitás mértéke legalább 0,5. Az EUROSTAT munkaintenzitás indikátora azt méri, hogy a munkaképes korú (18–64 éves) háztartástagok az elméletileg lehetséges egyéves időkeretből mennyit (hány hónapot) töltöttek el foglalkoztatottként (teljes, illetve részmunkaidőben). A mutató 0 és 1 között vehet fel értékeket.

Az országokat a szoros munkaerő-piaci kapcsolódású gyermekek szegénységi rátája szerint rendeztük sorba. Az országnevek rövidítéseit lásd az 1. ábra megjegyzései között.

4. A készpénzes transferek szegénységcsökkentő hatása

Az eltérő jóléti rendszerekhez tartozó tagállamok között jelentős eltérések vannak abban a tekintetben, hogy a gyermekesek felé történő jövedelem-újraelosztás mennyire hatásos és hatékony a szegénység csökkentésében. A szegénységcsökkentő hatás részben a célra fordított kiadások nagysága, részben a célzottság módjának és mértékének függvénye. Ezért a nagyobb forrásokat igénylő, univerzális támogatások jellemzően hatásosabbak, míg az erősen célzott, gyakran jövedelemvizsgálathoz kötött támogatások – bár hatékonyabbak – csak kevesebb személyt képesek a szegénységi küszöb fölé emelni (Gábos 2009). Az uniós indikátorrendszerben a hatásosság mérését a

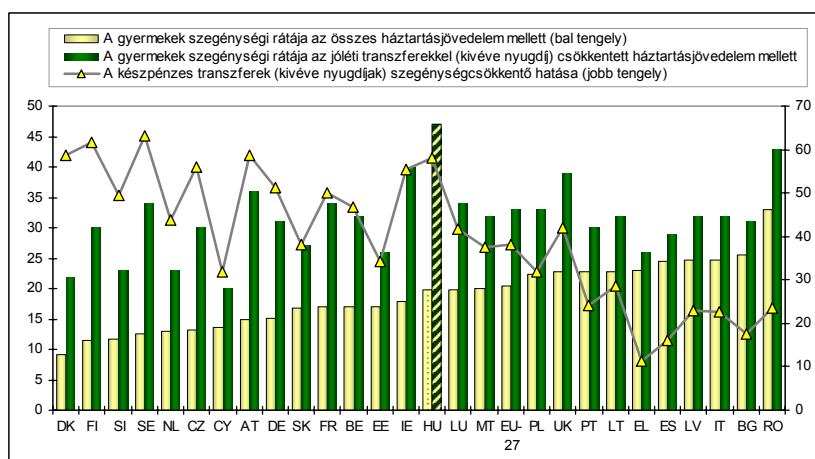
– nyugdíjakat nem tartalmazó – jóléti transzferek előtti és a transzferekkel együtt számolt jövedelem melletti szegénységi ráta összevetése biztosítja. Miközben az így származtatott jelzőszám alkalmas arra, hogy összehasonlító képet adjon az egyes országok készpénzes ellátásainak működéséről, alkalmazása során számos korláttal kell szembesülnünk, melyek akadályozhatják, hogy a transzferek hatásáról torzítatlan képet kapjunk. Az így alkalmazott mutatószám nem képes viselkedési hatásokat beépíteni, miközben a transzferek visszavonása feltehetően alkalmazkodásra kényszerítené a korábbi igénybevevőket (pl. a munkakínálat növelése, az együttélési minták megváltoztatása, a háztartásközi transzferek növekedése révén.). Másrészt ez a jelzőszám az ellátórendszer nem minden elemét tudja figyelembe venni, csak a készpénzeseket. Így értelemszerűen kimaradnak olyan tételek, mint az adórendszeren keresztül nyújtott kedvezmények vagy a természetbeni ellátások és szolgáltatások. Ez a hiányosság jelentősen torzíthatja az egyes tagállamok ellátórendszereinek összehasonlító értékelését.

A 4. ábrán három adatsort tüntettünk fel: a gyermekek körében mért szegénységi rátát a készpénzes jóléti transzferekkel és azok nélkül, valamint a két mutatóból számított szegénységcsökkentő-hatást. Az első adatsort részletesen tárgyaltuk a 2. fejezetben. A második adatsor, tehát a jóléti transzferek hiányában, de a nyugdíjakkal együtt számított háztartásjövedelem alapján becsült ráták vizsgálata alapján több következtetést is levonhatunk. Az egyik, hogy – a számítás módjából értelemszerűen adódóan – transzferek hiányában lényegesen magasabb szegénységi ráta adódik. Az EU átlagában a gyermekek egyharmada élne a szegénységi küszöbnél alacsonyabb jövedelemből, ha a jóléti transzfereket nem számítanánk a háztartások bevételei közé. Egy másik fontos megállapítás, hogy a transzferek nélkül becsült gyermekszegénységi ráták más ország-sorrendet rajzolnak ki, mint a hagyományosan számított ráta. Az ábrán jól láthatjuk, hogy a déli tagállamok helyébe (Románia mellett – 43%) Magyarország (47%), Írország (40%) és az Egyesült Királyság (39%) lép a legmagasabb kockázatú országok közé, míg őket a kontinentális (Ausztria, Franciaország, Luxemburg) és a skandináv országok (Svédország), valamint Lengyelország követik az EU-átlag fölötti gyermekszegénységi kockázatú országok körében. A transzferek hiányában számított ráta Cipruson (20%), Dániában (22%), valamint Szlovéniában és Hollandiában (23-23%) lenne a legalacsonyabb.

Az Európai Unióban átlagosan 38%-kal (13 százalékponttal) magasabb a készpénzes jóléti transzferek nélkül számított gyermekszegénységi ráta, mint az összes jövedelem mellett becsült mutató (4. ábra). Ez a hatás jelentős szóródást mutat a tagállamok összehasonlításában: a két végletet Görögország (11%) és Spanyolország (16%), valamint Finnország (62%) és Svédország

(63%) jelenti. A becült hatások által meghatározott skála két végletének bemutatása egyben azt is jelzi, hogy az egyes jóléti rendszer típusok hol helyezkednek el rajta. A jellemzően magas kiadásokkal és univerzális készpénztranszferekkel jellemezhető északi országok mellett egyes kontinentális európai országok és néhány kelet-európai új tagállam is az éllovasok között van a transzferek hatásossága tekintetében. Ausztria (59%), Magyarország (58%) és Csehország (56%) teljesítménye egészen közel van az északiakhoz ezen a területen, de a transzferek gyermekszegénység-csökkentő hatása eléri vagy meghaladja az 50%-ot Írországból (55%), Németországból (51%), Szlovéniából és Franciaországból (50–50%) is. A skála másik végén ezzel szemben egyértelműen a déli tagországok és néhány új tagállam helyezkedik el: a már említett Görögország és Spanyolország mellett Bulgária (18%), Olaszország és Lettország (23–23%), valamint Románia (24%).

4. ábra. A készpénzes transzferek gyermekszegénység-csökkentő hatása az Európai Unióban, 2008 (%)

Forrás: EUROSTAT, saját számítások az EU-SILC 2008 alapján. A francia és a máltai adatok csak az EUROSTAT adatbázisából érhetők el.

Megjegyzés: Az EU-SILC 2008 adatállomány (Írország és az Egyesült Királyság kivételével) referenciaéve a jövedelemre vonatkoztatva 2007. Mivel azonban az EUROSTAT-protokoll ezeket az adatokat 2008-asként kezeli, mi magunk is – összhangban a korábbi hasonló elemzésekkel – 2008-asként tüntetjük fel azokat.

Az országokat a gyermekek (készpénzes transzferekkel együtt számított) szegénységi rátája szerint rendeztük sorba.

Az országnevek rövidítéseit lásd az 1. ábra megjegyzései között.

A 4. ábra adatsorai azt is megmutatják, hogy a készpénztranszferek utáni gyermekszegénységi ráta nagysága és a transzferek szegénységcsökkentő hatásának mértéke egyértelmű negatív kapcsolatot mutat: minél hatásosabbak a transzferek a szegénység csökkentésében, annál kisebb a szegénységi kockázat a gyermekek körében.

5. A gyermekszegénység európai mintái

Az eddigiek során összehasonlítottuk az Európai Unió 27 tagállamának helyzetét a gyermekszegénység területén. Összesen négy dimenzióban vizsgáltunk. Ezek közül az egyik a gyermekszegénység kimeneteit mutatta be, a szegénység előfordulása és mélysége alapján a gyermekek körében. A fennmaradó három dimenzió a kimeneti teljesítmények mögötti legfontosabb meghatározókról nyújtottak képet: kettő a szülők munkaerő-piaci helyzetét (a munkanélküli, illetve a szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban élők szegénységét), a harmadik pedig a kormányzati beavatkozás hatását vizsgálta a gyermekszegénység csökkentése terén. Ezt az elemzést most az EU Munkacsoport (2008) által előállított elemzési keretbe helyezzük, és így adunk átfogó értékelést a tagállamok egymáshoz viszonyított teljesítményéről, a legfrissebb elérhető adatok felhasználásával.⁴ Az Európai Bizottság szándékával összhangban, az értékelés célja nem a rosszul teljesítő tagállamok megbélyegzése, hanem egy nemzetközi összehasonlítási alap biztosítása és a fő kihívások azonosítása minden tagállam esetében, a nemzeti társadalmpolitikai gyakorlat támogatásának céljából.

Az elemzési keret meglehetősen egyszerű, célja, hogy jól körülhatárolható országcsoportokat alakítson ki a gyermekszegénység helyzete és fő meghatározói mentén. Ennek során az adott tagállambeli gyermekek helyzetét egyszerre hasonlítja a felnőttekéhez és a gyermekek európai uniós átlagához az előzőekben bemutatott fő indikátorok mentén. Az összehasonlítás során ún. sztenderdizált távolságokat (*z-score*) számítunk a nemzeti és az uniós átlagtól, majd ezeket összegezzük. Az egyes dimenziókban az alábbi indikátorokat és távolságokat vettük figyelembe.

1. *A gyermekszegénység kimenetei.* Sztenderdizált távolságok:

– a gyermekek átlagos nemzeti szegénységi rátája és a teljes népesség átlagos szegénységi rátája között;

---

⁴ Az EU Munkacsoport (2008) tanulmánya volt az elemzési keret első alkalmazása 2005-re, majd az Európai Bizottság kiadványa (EC 2008) 2006-os, a TÁRKI (2010) jelentése pedig 2007-es adatokon frissítette az eredményeket. Jelen tanulmány, az EUROSTAT-éval megegyező protokoll szerint, a 2008-as eredményeket mutatja be.

- a gyermekek átlagos nemzeti szegénységi rátája és a gyermekek szegénységi rátájának EU-átlaga között;
- a gyermekek átlagos nemzeti szegénységi rés-aránya és a gyermekek szegénységi rés-arányának EU-átlaga között.

2. *Munkanélküliség*. Sztenderdizált távolságok:

- a munkanélküli háztartásokban élő gyermekek arányának nemzeti átlaga és a munkanélküli háztartásokban élő teljes népesség arányának nemzeti átlaga között;
- a munkanélküli háztartásokban élő gyermekek arányának nemzeti átlaga és a munkanélküli háztartásokban élő gyermekek arányának EU-átlaga között.

3. *A szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban élők szegénysége*. Sztenderdizált távolságok:

- a szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban élő gyermekek nemzeti szegénységi rátája és a szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban élő teljes népesség nemzeti szegénységi rátája között;
- a szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban élő gyermekek nemzeti szegénységi rátája és a szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban élő gyermekek szegénységi rátájának EU-átlaga között.

4. *A kormányzati beavatkozás hatásossága*. A készpénzes transzferek gyermekszegénység-csökkentő hatásának nemzeti mértéke és EU-átlaga közötti sztenderdizált távolság.

Minden egyes dimenzióban, az országokat az összesített sztenderdizált távolságok értéke szerinti relatív teljesítményével értékeljük oly módon, hogy dimenzióként hat országcsoportot alakítunk ki a legjobban (++++) teljesítőtől a leggyengébben (---) teljesítőig. Ennek során, az egyes dimenziók mentén a hat klasztert úgy alakítottuk ki, hogy a csoporton belüli szóródás a legkisebb, a csoportok közötti távolság a legnagyobb legyen.⁵ A 2. táblázat az így kialakított elemzési keretet mutatja be, az elérhető legfrissebb, 2008-as adatokra alapozva.

A négy vizsgált dimenzió mentén összesen négy országcsoport rajzolódik ki az Európai Unión belül a gyermekszegénység helyzete és fő meghatározói szerint.

---

⁵ A dimenziókénti klaszterek kialakítását a *Melléklet* tartalmazza.

2. táblázat. Az EU-tagállamok teljesítménye a gyermekszegénység területén – a szegénység kimeneti mutatói és a fő meghatározók, 2008

Országcsoportok	A szegénység kockázata	A munkanélküli háztartásokban élők aránya	A szoros munkaerőpiaci kapcsolódású háztartásokban élők szegénysége	A készpénzes jóléti transzferek hatásossága
A				
Dánia	+++	+++	+++	+++
Észtország	++	+	+	-
Franciaország	+	+	++	++
Ciprus	+++	++	++	-
Hollandia	++	++	++	+
Ausztria	++	++	++	+++
Szlovénia	+++	+++	++	++
Finnország	+++	+++	++	+++
Svédország	++	++	+++	+++
B				
Belgium	+	-	++	++
Csehország	+	-	++	+++
Németország	++	-	++	++
Írország	+	--	++	+++
Magyarország	-	--	+	+++
Bulgária	---	-	+	---
C				
Lettország	-	-	--	--
Litvánia	--	-	--	-
Szlovákia	-	-	-	+
Egyesült Királyság	-	---	-	+
Románia	---	-	---	--
D				
Görögország	--	+++	--	---
Spanyolország	--	+	---	---
Olaszország	--	++	---	--
Luxemburg	-	+++	--	+
Lengyelország	--	+	--	-
Portugália	--	++	--	--

Forrás: Saját számítások az EUROSTAT és az EU-SILC alapján, az EU Munkacsoport (2008) módszertanát követve.

Megjegyzés '+++': a legjobban, illetve '- - -': a legrosszabbul teljesítő tagállam csoportja az adott dimenzióban. A klaszterek kialakításának módszertanát és a klaszterek részletesebb leírását lásd a *Mellékletben*.

Málta esetében nem áll rendelkezésre adat a szoros munkaerőpiaci kapcsolódású háztartásokban élő gyermekek szegénységéről, ezért az országot nem helyeztük el ebben az elemzési keretben. Málta a gyermekszegénység kimeneti mutatói és a kormányzati beavatkozás hatásosságát illetően kismértékben az átlag felett (+), míg a munkanélküli háztartásokban élő gyermekek arányát tekintve pedig ugyancsak kismértékben, de az átlag alatt (-) helyezkedik el.

Az *A csoportba* tartozó országok mindegyike jó eredményekkel rendelkeznek mind a kimeneti mutatók, mind pedig a fő meghatározók tekintetében. Ide soroljuk az északi országokat (Dánia, Finnország, Svédország), Franciaország, Hollandia, Ausztria és Szlovénia, valamint két új tagállamot, Észtországot és Ciprust is, ahol a készpénzes transferek szegénységcsökkentő hatása – a csoport többi tagjával ellentétben – valamivel az uniós átlag alatt van. Az értékelések korábbi hullámain (EU Munkacsoport 2008; EC 2008; TÁRKI 2010) is figyelembe véve, a csoport folyamatosan bővült, előbb Franciaországgal, majd Észtországgal.

Az *A csoport* tagjainak jó teljesítménye mögött alapvetően három tényező áll: a szülők nagyarányú foglalkoztatottsága, a gyermekek napközbeni gondozását és felügyeletét ellátó intézményrendszer fejlettsége, és a megfelelően tervezett (a gyermeknevelés költségeihez jelentősen hozzájáruló, de a munkaerő-piaci részvétel szempontjából nem ellenősztönző) készpénzes támogatások hatásossága áll.

A szülők nagyarányú foglalkoztatottsága a legfontosabb jellemző azok közül, melyek a jó kimeneti mutatókat meghatározzák. Dániában, Finnországban, Svédországban, Szlovéniában és Cipruson a gyermekek döntő többsége olyan családokban él, ahol mindkét szülő teljes állásban foglalkoztatott. Emellett Dániában és Finnországban sok gyermek él egy, teljes munkaidőben foglalkoztatott szülővel, míg Cipruson és Szlovéniában az egykeresős modell is viszonylag gyakori. A kétkeresős modellen belül, Hollandiában egyértelműen domináns az a családtípus, ahol a második kereső, jellemzően az anya, részmunkaidőben dolgozik. Ezzel szemben Ausztriát az egykeresős családmódel dominanciája jellemzi, ahol a gyermekek alacsony szegénységi kockázatát a kereső családtag magas munkaerő-piaci jövedelme és a gyermeket nevelők – készpénzellátásokban is megnyilvánuló – erőteljes társadalmi támogatása biztosítja. Emellett viszonylag gyakori az anya részmunkaidős munkavállalása is.

Az északi országokban, Franciaországban és Szlovéniában a gyermekek napközbeni ellátását biztosító intézményi hálózat nagymértékben segíti a szülők munkavállalását. Az *A csoportba* tartozó országokban – Franciaország és Ausztria kivételével – a jóléti ellátások nem kifejezetten a gyermekes családokra célzottak, de ezzel együtt is hatásosak a gyermekszegénység csökkentésében, Észtországot és Ciprust kivéve.

Az *A csoport*hoz tartozó országok közül csak az északiakban magasabb az egyedülálló szülővel élő gyermekek aránya, mint az EU-átlag. Ezekben az országokban az egyedülálló szülők jellemzően teljes munkaidőben foglalkoztatottak, így gyermekeik szegénységi kockázata alacsony – miközben általában az egyedülálló szülő jelenléte magas kockázati tényezőt jelent.

Ehhez hasonlóan, a sokgyermekes családban nevelkedő gyermekek szegénységi kockázata sem magas ezekben a tagállamokban. Kivételt jelent ez alól Hollandia, ahol a sokgyermekes családokban élő gyermekek körében nemcsak a szegénység előfordulása magas, de ők teszik ki a szegénységben élő gyermekek többségét is (TÁRKI 2010).

A *B csoport* olyan országokat gyűjt egybe, melyek esetében a fő kihívást a munkanélküli háztartásokban élő gyermekek nagy aránya jelenti, miközben a háztartás szoros munkaerő-piaci kapcsolódása és a jóléti rendszer készpénzes ellátásai nagymértékű védelmet nyújtanak az alacsony jövedelmi helyzetrel szemben: Belgium, Csehország, Németország, Írország, Magyarország és Bulgária. E csoport tagjaira jellemző egyfajta fluktuáció: az elemzési keret második validálása (EC 2008) során Szlovákia került ide át a C csoportból, majd egy következő lépésben az Egyesült Királyság is (TÁRKI 2010). Az adatfrissítés során mindkét ország visszakerült a C csoportba, míg Észtország „eggyel feljebb lépett”.

Összességében elmondhatjuk, hogy a B csoportba tartozó országok többségében (Belgium, Csehország, Németország és Írország) a gyermekszegénység kimeneti mutatói jobbak az uniós átlagnál, de Magyarország esetében is csak kevésbé maradnak el attól. Ennek magyarázata részben a készpénzes transzferek hatásosságában rejlik, melyek nemcsak a szegénység előfordulásának, de a szegénység mélységének jelentős csökkentésében is szerepet játszanak a legtöbb országban. Másrészt, ezek az országok, Magyarország kivételével, jól teljesítenek a szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban élő gyermekek szegénysége terén is.

Az eredmények alapján ugyanebbe a csoportba soroltuk Bulgáriát is, amely azonban több tekintetben is eltér a csoport többi tagjától. Egyrészt, a készpénzes ellátások szegénységcsökkentő hatása tekintetében a bolgár jóléti rendszer mutatja az egyik legrosszabb teljesítményt. Másrészt, – ezzel összefüggésben Románia mellett – a legrosszabb kimeneti mutatókkal rendelkezik a gyermekszegénység területén, az Európai Unión belül. Mégis mivel a szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban élő gyermekek szegénysége dimenzióban kis mértékben az EU-átlag alatt teljesített, ezért Bulgáriát – a minél tisztább országcsoportok kialakítását szem előtt tartva – nem a C, hanem a B csoportba soroltuk be.

A *C csoportba* sorolt országok közös jellemzője, hogy az átlag alatt teljesítenek minden vizsgált dimenzióban, vagy azok többségében. Ez azt jelenti, hogy a rossz kimeneti mutatók mögött a munkaerő-piaci: a gyermekes munkanélküli háztartások nagy száma és az erős munkaintenzitás átlagosnál gyengébb védelme a szegénységi kockázat ellen. Ide soroltuk be Litvániát, Lettországot, Szlovákiát, az Egyesült Királyságot és Romániát. Ez a csoport

– részben a klaszterezési elvekkel összefüggésben – a leginkább instabil. Az első validálás során (EU Munkacsoport 2008), Magyarország, Málta, Szlovákia és az Egyesült Királyság tartozott ide. A következő lépésben (EC 2008) Szlovákia, majd (TÁRKI 2010) az Egyesült Királyság is a B csoportba került át, míg Litvánia és Lettország került át ide a D csoportból. A mostani hullám során visszakerült Szlovákia és az Egyesült Királyság is, a két legújabb tagország közül pedig Románia lett még tagja ennek a csoportnak.

Az eredmények arra is utalnak, hogy Szlovákia és az Egyesült Királyság helyzetének bizonytalansága, vándorlása a B és C csoportok között nem véletlen. Ez a két ország több tekintetben is eltér a csoport többi tagjától. Egyrészt a kimeneti mutatóik, bár a negatív tartományban vannak, valamivel jobbak, mint a többieké. Másrészt, mindkét ország esetében az átlagosnál valamivel hatásosabbnak mutatkoznak a készpénzben folyósított szociális ellátások a gyermekszegénység csökkentésében. Az Egyesült Királyság tekintetében pedig azt is egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a munkanélküli háztartásokban élő gyermekek magas aránya az elsődleges meghatározója a gyermekszegénységnek, hiszen ebben a dimenzióban egyértelműen a legrosszabb teljesítményt nyújtja a tagállamok összehasonlításában.

Végezetül, a *D csoportot* azok a tagállamok alkotják, ahol a rossz kimeneti mutatók mögött a szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban élő gyermekek magas szegénységi kockázata és a jóléti transzferok alacsony hatásossága áll, miközben a szülők munkanélkülisége – uniós összehasonlításban – nem jelent komoly problémát. A 2007-ben csatlakozott Bulgária és Románia kivételével, az EU-n belül ezekben az országokban a legrosszabb a gyermekek helyzete a kimeneti mutatókat tekintve. Ezt a csoportot egyértelműen a déli tagországok (Görögország, Spanyolország, Olaszország és Portugália) dominálják, mellettük még Luxemburgot és Lengyelországot soroltuk ide. A validálás egymást követő hullámai során az A csoport mellett a D bizonyult a legstabilabbnak, de a 2007-es adatok alkalmazásakor mégis „elvezítette” Litvániát és Lettországot.

A szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban élő gyermekek szegénysége mögött elsősorban az húzódik meg, hogy a déli országokban a viszonylag magas szegénységi kockázatú egykeresős családmodell domináns. A szegénységi küszöbnél alacsonyabb jövedelmű gyermekek nagy része (az érintett tagállamok átlagában mintegy kétötöde) ilyen háztartásokban él, de Olaszországban, Görögországban és Spanyolországban ez az aránya meghaladja az 50%-ot. Ettől valamelyest különbözik Portugália helyzete, ahol a – más déli tagországokhoz képest lényegesen kiterjedtebb napközbeni gyermekellátó-rendszer miatt is – viszonylag magas a női foglalkoztatottság, és így az egykeresős családok aránya alacsonyabb, mégis szegénységi kockáza-

tuk a legmagasabbak közé tartozik az Európai Unió belül. Lengyelországban mindezek ellenére a két teljes állásban foglalkoztatott szülővel élő gyermekek szegénységi kockázata nagyon magas.

Láthattuk, hogy azokban a tagországokban, ahol a fő kihívást a munkanélküliség jelenti, a probléma gyakran összekapcsolódik az egyszülős háztartásokban élő gyermekek magas arányával. Ezzel szemben, a D csoport országiban a szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban élő gyermekek szegénysége elsősorban a sokgyermekes léttel jár együtt, az egyszülős háztartásokban élő gyermekek aránya körükben viszonylag alacsony. Luxemburg helyzete annyiban más, mint a többi országé a D csoportban, hogy ott az egyszülős háztartásokban élő gyermekek szegénységi kockázata a legmagasabb az EU-n belül, ami jelentősen megnöveli arányukat a szegény gyermekekben belül, annak ellenére, hogy az egyedülálló szülő jellemzően teljes állásban foglalkoztatott (TÁRKI 2010).

6. Összegzés

Tanulmányunkban az Európai Unió tagországainak egymáshoz viszonyított teljesítményét értékeltük a gyermekszegénység területén. Az elemzés a gyermekek szegénységének és jól-létének anyagi, azon belül is elsősorban jövedelmi dimenzióira támaszkodott, melyek a következők voltak: a gyermekszegénység kimeneti indikátorai, a munkanélküli háztartásokban élők aránya, a szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban élők szegénységi kockázata és a kormányzati beavatkozás hatásossága. Az összehasonlítás olyan indikátorokon alapul, melyek a szociális területet irányító Nyitott Koordinációs Mechanizmus keretén belül, a tagállamok által egyeztetett jelzőszámok, és amelyek alkalmasak a gyermekek szegénységének monitorozására. A tanulmány e négy dimenzió bemutatása és az összehasonlító elemzés köré szerveződött.

A tanulmány legfontosabb megállapításait az alábbiak szerint összegezhethetjük.

- Az Európai Unióban élő gyermekek körében a szegénység kockázata magasabb, mint a felnőttek között (ld. *1. ábra*). Míg a gyermekek 20%-a él szegénységben, a teljes népességben ugyanez az arány csupán 17%. Magyarországon a gyermekek egyötödét tekinthetjük szegénynek, melyet összehasonlítva a népesség átlagos rátájával (12%), az egyik legmagasabb relatív kockázatot jelenti az EU-országok körében.

- 2008-ban a felnőttek és a gyermekek egyaránt átlagosan 9-9%-a élt munkanélküli háztartásokban az Európai Unióban. A gyermekek aránya 3 és

16%, míg a felnőttek 5 és 13% között változik a tagországok összehasonlításában. Miközben önmagában a munkanélküli háztartásban élő gyermekek száma – a legtöbb tagállamban – nem jelentős, körükben nagyon magas a szegénység kockázata, az EU átlagában közel 70%-os. Az Egyesült Királyság mögött, Magyarországon a legmagasabb a munkanélküli háztartásokban élő gyermekek aránya (15%).

- Az Európai Unió átlagában, a szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban élő gyermekek egyértelműen nagyobb szegénységi kockázata (15%), mint az átlagos háztartástag (11%). Ez az összefüggés külön-külön minden tagország esetében is igaz, ráadásul minél magasabb a szegénységi ráta, annál nagyobb a gyermekek mutatója és az átlagos érték közötti eltérés. A szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban élők közül elsősorban azok körében magas a szegénység kockázata, ahol csak az egyik szülő dolgozik, még akkor is ha teljes munkaidőben.

- Az Európai Unióban átlagosan 38%-kal (13 százalékponttal) magasabb a készpénzes jóléti transzferek nélkül számított gyermekszegénységi ráta, mint az összes jövedelem mellett becsült mutató (4. ábra). A jellemzően magas kiadásokkal és univerzális készpénztranszferekkel jellemezhető északi országok mellett egyes kontinentális európai országok és néhány kelet-európai új tagállam, köztük Magyarország is az éllovasok között van a transzferek hatásossága tekintetében.

- Az Európai Unió tagországai az elemzett indikátorok mentén négy nagyobb csoportba sorolhatók. Az elsőbe azok a tagországok tartoznak, melyek minden tekintetben jobb mutatókkal rendelkeznek az átlagnál. A második csoportot azok az országok alkotják (ideértve Magyarországot is), ahol a gyermekszegénység területén a legfontosabb kihívást a munkanélküli háztartásokban élők magas száma jelenti. A harmadik csoportba azokat a tagállamokat soroltuk, ahol a szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban élők szegénységi kockázata relatíve magas, míg a negyedik csoportot olyan országok alkotják, melyek minden vizsgált dimenziót tekintve átlag alatti teljesítményt mutatnak. Az első csoport tagjainak jó teljesítménye mögött alapvetően három tényező áll: a szülők nagyarányú foglalkoztatottsága, a gyermekek napközbeni gondozását és felügyeletét ellátó intézményrendszer fejlettsége, és a megfelelően tervezett (a gyermeknevelés költségeihez jelentősen hozzájáruló, de a munkaerő-piaci részvétel szempontjából nem ellenősztönző) készpénzes támogatások hatásossága.

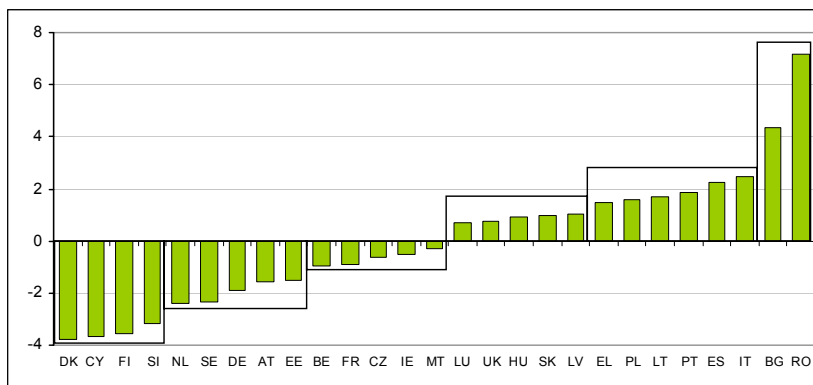
IRODALOM

- European Commission 2008: Thematic study on policy measures concerning child poverty. The EU Social Protection and Social Inclusion, Process Policy studies findings – 10.
- European Commission 2010: Europe 2020 – A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> (Letöltés dátuma: 2010. július 15.)
- EU Munkacsoport (EU Task-Force on Child Poverty and Child Well-Being) 2008: Child poverty and child well-being in the EU. Current status and way forward. Brussels: European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, Social Protection Committee.
- Gábos A. 2009: A gyermekszegénység csökkentését célzó kormányzati beavatkozások szakirodalmi áttekintése. *Esély*, 20. évf. 5. sz., 48–67. p.
- Gábos A. 2010: A gyermekszegénység fő meghatározói Magyarországon, nemzetközi összehasonlításban. In: Ferge Zs. – Darvas Á. szerk.: Gyerekesély Magyarországon. A „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottságának 2009. évi jelentése, Budapest, 115–148. p.
- TÁRKI 2010: Child poverty and child well-being in the European Union. Report prepared for the DG Employment. Budapest: Social Affairs and Equal Opportunities (Unit E.2) of the European Commission. <http://www.tarki.hu/en/research/childpoverty/index.html> (Letöltés dátuma: 2010. július 15.)

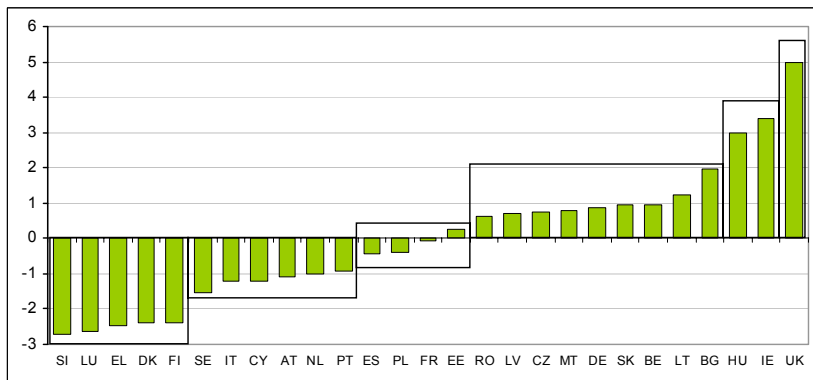
Melléklet

M1. melléklet. *A négy vizsgált dimenzió szerinti ország-klaszterek kialakítása – háttérinformációk a tanulmány 2. táblázatához*

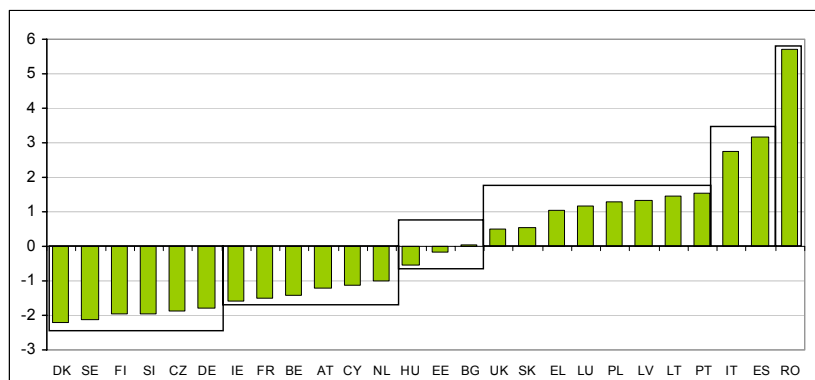
M1. ábra. *A gyermekszegénység kimeneti mutatói*

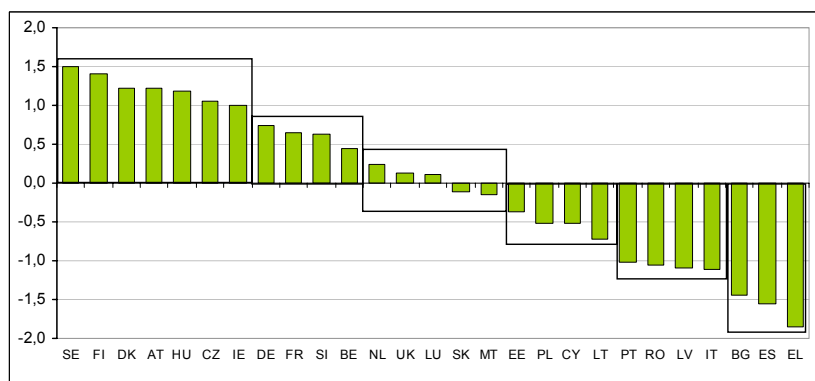
M2. ábra. *A munkanélküli háztartásokban élő gyermekek aránya*

M3. ábra. A szoros munkaerő-piaci kapcsolódású háztartásokban élő gyermekek szegénységi rátája

M4. ábra. A kormányzati beavatkozás hatásossága

Forrás: Saját számítások az EUROSTAT és az EU-SILC 2008 alapján. A klaszterek kialakításában résztvevő változók eloszlását a tanulmány 1-4. ábrái tartalmazzák.

Megjegyzés: Az egyes dimenziók mentén a hat klasztert úgy alakítottuk ki, hogy a csoporton belüli szóródás a legkisebb, a csoportok közötti távolság a legnagyobb legyen.

Az országnevek rövidítéseit lásd az 1. ábra megjegyzései között.